

A Lakiteleki Népfőiskola belhoni értékfeltáró kollégiumainak módszertana és a feltárt értékek megjelenítésének XXI. századi lehetőségei

Hágen Ádám

A XXI. században egyre fontosabbá válik a nemzetek számára saját értékeik megőrzése, megjelenítése és tovább örökítése. Ebben az írásban e feladat egyik módszertanát kívánom ismertetni, azt a folyamatot, amit a lakiteleki Népfőiskola végez több mint három évtizede. Az értékmentő gyakorlat módszertanának ismertetésén túl fontos beszélünk arról is, hogy ezek az értékek milyen formában tudnak megjelenni a modern technika adta lehetőségekkel.

Az értékfeltáró kollégiumok újszerűsége

A Lakiteleki Népfőiskola létrejötté óta, a kilencvenes évek elejétől segíti a Kárpát-medencei magyarság életét. Számos olyan programot valósított meg, melyek hozzájárultak a magyar közösségek fenntartásához, bővüléséhez. Az értékfeltáró kollégiumok létrejöttének van múltja. Klebelsberg Kuno, aki a Bethlen-kormányban hazánk kultuszminisztere volt 1922 és 1931 között, számos tanyasi iskolát építtetett. A több mint ezer új iskolával az volt a célja, hogy az oktatásban mindenki részesüljön, függetlenül attól, hogy hol él. A népiskolák létrejötté drasztikusan emelte az olvasni és írni tudók számát hazánkban. Elkötelezett híve volt, hogy a tanyákat is aktívan bevonja az ország vérkeringésébe, éppen ezért falujáró és tanyakutató mozgalmat is szervezett. A népfőiskolai értékfeltáró kollégiumok is erre a mintára jöttek létre. A kutatás egyik legfontosabb eleme, hogy nem a múlt, hanem a jelen értékeit kívánjuk felszínre hozni. A kutatás során használt kérdőív is úgy lett összeállítva, hogy a jelen értékeire fókuszáljon. A megkérdezettek túlnyomó többsége már a beszélgetés elején arról számol be, hogy milyen jó volt régen az élet, milyen virágzó volt a közösség évtizedekkel ezelőtt, ellentétben a jellel. A kérdező feladata és felelőssége, hogy jelenünk kétségkívül meglévő értékeit a beszélgetés során felszínre hozza. A kutatás további egyediségét adja, hogy nem válogatott szakemberekkel végezzük a munkát. Mivel nem tisztán néprajzi munkáról van szó, így nem is végezhetnénk azt pusztán néprajzkutatókkal és szociológusokkal. Éppen az színesíti munkánkat, hogy jönnek közgazdászok, jogászok, pedagógusok, történészek, földrajztudósok, sőt fizikusok is. A szakmai színvonalat pedig a szakmai vezető személye garantálja.

A kutatás célja a feltárt értékek könyvben való bemutatásán túl, hogy közösséget kovácsoljon a kutatókból. Fontos, hogy a különböző egyetemekről, különböző szakokról érkező diákok és oktatók elhivatott közösséget alkossanak. Olyan csapatot, akikre nemcsak a későbbi kollégiumi munkák során számíthatunk, hanem újabb diákokkal ismertetik meg az értékfeltáró kollégiumokat.

Jelen tanulmányban – amellet, hogy bemutatásra kerül az értékfeltáró kutatás során alkalmazott módszertan és a munka felépítése – a 2014 óta megvalósult értékfeltáró kollégiumok közül azokkal kívánunk részletesen foglalkozni, melyek a jelenlegi országhatáron belül kerültek megszervezésre. Ennek oka, hogy a kutatás alapvetően a határon túli magyar kisebbségek élethelyzetének, helyi értékeinek feltárására jött létre, azonban a tapasztalat bizonyította, hogy a kialakított módszertan hatékonyan működik olyan vidéken is (értsd: jelenlegi országhatárainkon belül), ahol a magyarság nem él kisebbségben.

A kutatás módszertana, menetrendje

Egy értékfeltáró kollégium mindig a kutatott terület kiválasztásával veszi kezdetét. A kutatott terület meghatározása általában történelmi, vagy közigazgatási elvek alapján történik. Mindkét esetben a határon túli magyarság népességszáma meghatározó a kutatott települések kiválasztásában. Figyelembe kell venni továbbá azt, hogy minden kollégiumra ugyanannyi idő, mindössze két terepmunkával töltött hét áll rendelkezésre. Az alábbiakban a kutatásban résztvevők szerepkörét írom le, nem térek ki azonban külön a technikai szervező munkájára, az ugyanis meglehetősen szerteágazó. Az alábbi leírásban azonban az ő személye is rendszeresen előkerül majd, a fejezet végére pedig kikristályosodik az ő feladatköre is.

A szakmai vezető és helyi koordinátorok

A terület kiválasztását követően a lakiteleki Népfőiskola évtizedes kapcsolatrendszerét felhasználva találjuk meg a szakmai vezetőt. Fontos, hogy olyan személy mellett döntsünk, aki képes végig kísérni és segíteni a kollégium munkáját. Emellett elengedhetetlen, hogy a szakmai vezető munkájában és a térségben egyaránt ismert és elismert személyiség legyen. Rendelkezzen olyan mély kapcsolatrendszerrel, amit felhasználva hatékonyabb munkát tudunk végezni. A szakmai vezetővel már az elején rögzíteni kell a feladatköröket. Ahhoz, hogy a munka sikeres legyen, a vezetőnek látnia kell, hogy az értékfeltáró kollégium egy 10-12 hónapos munkát foglal magában. Nem csupán a két kutatóhét során kell helytállni, hanem az ezt magában foglaló időszakban is. A munka megkezdése előtt a szakmai vezető feladata, hogy az átlagosan 15-20 kutatott településen egy-egy helyi koordinátort kijelöljön. A helyi vezetők feladata, hogy megszervezzék az interjúalanyokkal a találkozót. Általában településenként 20-30 személlyel történik adatfelvétel, az ő időbeosztásukat a helyi vezetőnek és a kutatás technikai szervezőjének kell egyeztetnie. A kérdőívezésre általában 1,5-2 órahossza jut, eszerint kell megszervezni a kutatást. Fontos továbbá, hogy a helyi koordinátor személye – akárcsak a szakmai vezetőé a térségben – elismert legyen a településen. Továbbá ő lesz az, akivel a kutatók is rendszeresen egyeztetnek a munka részleteiről, valamint hozzá fordulnak, ha segítségre van szükségük.

A kutatócsapatok

A munka következő eleme a kutatócsapatok megszervezése. Az értékfeltáró kutatás irányelve, hogy minél több fiatal ismerje meg munkánkat. Éppen ezért igyekszünk minél több új kutatócsapatot meghívni. Egy munka általában 10-11 csapattal zajlik, melyből 6-8 csapat új emberekből áll. Éppen ezért lehetséges az, hogy négy év alatt közel ezer diák és oktató vehetett részt az értékek feltárásában. A csapatok négy főből állnak, melyet egy csapatvezető és három kutató alkot. A csapatvezető személyében ragaszkodunk ahhoz, hogy egyetemi oktató, de legalább PhD-hallgató legyen. Így biztosítható az elvégzett munka minősége. A kutatócsapatok szervezése egy felkérőlevéllel kezdődik, melyet az egyetemek és főiskolák rektorai, dékánjai kapnak meg. Általában már ekkor érkeznek jelentkezők a munkára. Itt fontos megjegyezni, hogy a levélben mi a csapatvezetők jelentkezését várjuk. Ha egy oktató, vagy PhD-hallgató figyelmét felkeltette a felhívás, akkor őt kérjük meg arra, hogy hozzon magával három diákot. Ezzel biztosítjuk, hogy a csapat könnyedén együtt tudjon dolgozni, hiszen a csapatvezető olyan személyeket fog magával hozni, akikben megbízik, és akiről tudja, hogy lelkiismeretesen és alázatosan végzik majd feladatukat.

Az első munkahét

A csapatok feladata az első kutatóhéten kezdődik. Ekkor a kérdőíveket töltik ki a helyi vezetők által leszervezett interjúalanyokkal. A szoros időbeosztás miatt (általában 1,5-2 óránként egy interjúalany, napi 5 személy) fontos a gyors és pontos munkavégzés. A kérdőívet mindig az egyik csapattag tölti ki, míg a kérdező igyekszik jó kapcsolatot kialakítani az interjúalannal. Általában a beszélgetés első félórája nehezen indul, hiszen sokan feszélyezve érzik magukat, amikor kérdezik őket. Egy általános okot meg lehet említeni, amiért ez a helyzet kialakul. Többen úgy gondolnak a kérdőívfelvételre, mintha műveltségi vetélkedő lenne. Ezért nagyon fontos, hogy a technikai szervező és a szakmai vezető alaposan elmagyarázza a helyi koordinátornak a munka lényegét, ami egy pillanatfelvétel. Éppen ezért nem jó, ha a helyi vezető előre megismeri és másokkal is megismerteti részleteiben a kérdőívet. Mi is számtalanszor elmondjuk, hogy nem baj, ha valaki nem tud egy, vagy akár több kérdésre válaszolni, hiszen éppen így kaphatunk valós képet az adott személy saját településéről alkotott képéről. Ha a kérdezőnek sikerül leküzdenie ezt az akadályt, utána már könnyebb dolga van. A kutatócsapat tagjainak a kérdőívezés monotonitásával is meg kell küzdeniük. Korábban már írtuk, hogy településenként átlagosan 20-30 személyt kérdeznek meg a hallgatók. Nyilván, mikor a hetedik személytől kérdezik meg azt, hogy van-e iskola az adott településen, akkor az ismétlődő válaszokat hallani meglehetősen unalmas lehet. Itt is fontos, hogy a technikai szervező elmondja, minden interjúalany és kérdőíve is ugyanolyan fontos, ezért minden kérdést fel kell neki tenni és minden válaszát papírra kell vetni.

A Népfőiskola operatőr munkatársai már ebben a körben részt vesznek a kutatásban. Az ő munkájukból szülek meg a kötet DVD-melléklete. Általában itt még nem készülnek személyes interjúk a kutatott alanyokkal, inkább a településekről készítenek sok-sok vágóképet a leendő filmhez. Az első munkahét végén a kutatócsapatok feladata, hogy településenként egy 3-4000 karakteres rövid beszámolót készítsenek munkájukról. Az írás végén fel kell sorolniuk azon személyeket, akikhez a második kutatóhéten vissza akarnak térni.

A két kutatóhét között

Az első hét végén a beszámolók mellett az elkészült kérdőíveket is leadják a kutatók. Egy hét alatt általában 4-500 kérdőív kerül kitöltésre, ennek kezdjük meg átnézését, feldolgozását. A technikai szervező feladata, hogy kérdőívek első tíz kérdését áttekintse, ebből születik a kötetekben olvasható népszerűség és identitás tanulmány. Ekkor zajlik az alapvető adatok feldolgozása, melyek a nemekre, iskolázottságra, családi állapotra és foglalkozásra vonatkoznak. Ez a tanulmány minden kötetben szerepel, hiszen ez az állandó rész ad egy olyan képet a kollégiumokról, ami alapján azok összehasonlíthatóvá válnak. A kötet másik állandó szereplője a szakmai vezető jövőképpel kapcsolatos tanulmánya. Ennek megírásához a kérdőív tizenegyedik, az adott település jövőképéről szóló kérdése van segítségére. A két kutatóhét között általában 3-6 hónap telik el. Ennek egyik oka, hogy sok egyetemi oktató és hallgató egy tanulmányi félév során nem tudna két hétre eljőnni terepmunkára, így általában két tanulmányi félévet ölel fel a kutatás. A másik indok – a kérdőívek feldolgozása mellett –, hogy a kutatás élményeit feldolgozhasák, átgondolhasák a második, mélyinterjú kör felépítését.

A második munkahét

A második kutatóhét szervezése is hasonlóan indul, akárcsak az első, itt azonban a technikai szervezőnek és a szakmai vezetőnek lényegesen könnyebb feladata van. Ekkor már a 4-500 megkérdezett közül azzal a 100-120 személlyel egyeztetünk időpontot, akiket a kutatócsapatok

előzetesen kiválasztottak mélyinterjúra. A kutatás ezen elemének nincs olyan meghatározott rendje és szoros menetrendje, mint az első körnek. A mélyinterjúnak sincsenek sematikus szabályai, a legfontosabb, hogy beszéltessek az interjúalanyt. A Népfőiskola operatőr munkatársai ekkor rögzítik az interjúkat. A negyven perces filmben általában településenként 2-2 perc áll rendelkezésre a bemutatásra, ezért nagyon fontos jól megválogatni a filmben megszólaló személyeket. Az interjúk mellett a csapatvezetőkkel is készül községenként egy-egy beszélgetés, melyben a településen tapasztaltakról számolnak be.

A csapatok lényegesen nagyobb szabadsággal rendelkeznek a munka ezen fázisában. Általában azt szoktuk javasolni, hogy a kutatás első 3-4 napjában készítsék el az interjúkat, majd a következő 2-3 napot szánják a település megismerésére: látogassák meg a templomot, az emlékműveket, tájházat, valamint a neves építészeti örökségeket. A munkahét végén a kutatóknak le kell adniuk az összes, kutatás során készített képeket. A technikai szervező ekkor tájékoztatja a kutatókat a végső településleírások paramétereiről. Ezek általában 20.000 karakter terjedelemben készülnek. Általában 2-3 héttel a kutatás befejezése után várjuk az elkészült településleírásokat. A második munkahéten a szakmai vezető kijelöl néhány, a térség szempontjából releváns tanulmánytémát, melyet a kutatók szabadon vállalhatnak. Általában 5-6 tanulmány szerepel az elkészült kötetben.

A könyvszerkesztés és zárókonferencia

A leadott településleírásokat követően a technikai szervező és a szakmai vezető összeállítja a végleges kéziratot. Ez egy rendkívül körülményes és aprólékos része az értékfeltáró munkának. Számos adatot kell ellenőriznünk, hogy nem történt-e tévedés, elírás a településleírás készítésekor. A kutatóktól begyűjtött fotókat beillesztjük a folyószövegbe, valamint ellenőrizzük a felhasznált irodalmak listáját tartalmazó bibliográfiát. A munka végeztével átadjuk a kéziratot az Antológia Kiadónak, ahol megtörténik a végső lektorálás és a könyv tördelése, majd nyomása. Az elkészült kötetet a kutatót térség egy településén rendezett könyvbemutatón ismertetjük meg a közönséggel. Erre a rendezvényre általában 150-200 fő érkezik. A kutatócsapatok itt rövid, néhány perces összefoglaló előadást tartanak a települések értékes embereiről, közösségeiről.

Belhoni értékfeltáró kollégiumok

A Kárpát-medencei Népfőiskolai Hálózat kialakításához a Nemzeti Művelődési Intézet is hozzájárul, mellyel a Népfőiskolának már több évtizedes kapcsolata van. 2016. december 31-én a Nemzeti Művelődési Intézet megszűnt. „*A közösségi művelődés szakmai-módszertani fejlesztését végző, hetvenéves múltra visszatekintő Nemzeti Művelődési Intézet 2017. január 1-től immár nem költségvetési szervezetként működik tovább a kormány intézményrendszer-átalakítással kapcsolatban hozott 1312/2016. (VI. 13.) Kormányrendelet döntése értelmében. A 2016. december 2-án a Magyar Közlönyben megjelent 378/2016. (XII. 2.) kormányrendelet 11 §-a szerint a 2016. december 31-én megszűnt Nemzeti Művelődési Intézet feladatait az NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft. látja el.*” **Hiba! A hivatkozási forrás nem található.** (Kárpáti – Lezsák – Závogyán 2017). Az új gazdasági formát a Népfőiskola Alapítvány hozta létre. Ezzel a szervezet önállósága megmaradt, csupán formai átalakítás következett be. A szorosabb együttműködés egyik célja éppen a már említett Hálózat kialakítása.

Számos külhoni értékfeltáró kollégium szervezését követően a Lakiteleki Népfőiskola úgy döntött, hogy jelenlegi országhatárainkon belül is megvalósít értékfeltáró kollégiumokat. A

munka azért is volt kiemelten fontos, mert a kialakuló Kárpát-medencei Népfőiskolai Hálózat országos központja lehet a Lakiteleki Népfőiskola, de mellette szükség van még két regionális központra az országban. Ezért az első három, egymást követő hónapokban indult értékfeltáró kollégium a Kunság egy részét, a Kisvárdai járást, valamint Vasvárt és környékét tárta fel. Később sor került a negyedik belhoni értékfeltáró kollégiumra, amelyet a Bodroghöz jelenlegi országhatárainkon belüli területén, nevezetesen az Alsó-Bodroghözben végeztünk.

Kunság I. Kollégium (2017. március – június)

A kollégium 2017 márciusában kezdte meg munkáját 13 Bács-Kiskun megyei településen. A szakmai vezetői feladatokat Mészáros Márta, a kiskunfélegyházi Kiskun Múzeum igazgatója látta el. Technikai szervezőként Lenkei Róbert, Bács-Kiskun megyei önkormányzati képviselő dolgozott.

A bevezető tanulmányban Mészáros Márta összegezte a vidék történelmét, természeti és gazdasági értékeit, építészeti és szakrális emlékeit. *„A Kollégium kutatói a megye keleti régióját ismerték meg, azt a kevésbé ismert vidéket, ahol a Duna-Tisza közti Homokhátság, a kiskunsági homokvidék találkozik a Tisza völgyi folyó ártérrel”* (Hegedűs, 2017). A tanulmányból az is kiderül, hogy a megye ezen része élen jár a helyi értékek tovább örökítésében. *„A kutatott települések szinte mindegyike megalakította a közelmúltban a Helyi Értéktár Bizottságot. Az értéktárba először természetesen a legismertebb természeti, építészeti és szellemi értékek kerültek, de ettől kezdve az érték átértékelődött. [...] A települések helyi értéktárainak gyűjtői, őrzői lelkesen segítették a kutatók munkáját, hiszen megmutathatták azt, amire büszkék. Identitáserősítő is egyben a helyi értékek gyűjtése, megőrzése és bemutatása”* (Mészáros 2017).

A településleírások mellett helyet kapott a kérdőív első tíz kérdésének statisztikai feldolgozása is. Ebben a szerző többek között sorra veszi a szervezett civil élet szereplőit az egyes településeken. Emellett a médiafogyasztási szokásoknál kiemelendő, hogy leginkább a helyi lapokat olvassák a térség lakói, ebből is látszik, hogy a lokálpatriotizmus rendkívül erős. *„A megkérdezettek válaszaiból egyértelműen kitűnik, hogy a vidéki magyar szokásoknak megfelelően legtöbbször a havonta megjelenő települési újságot és a naponta megjelenő megyei lapot (Petőfi népe) olvassák”* (Mészáros 2017).

Kisvárdai Kollégium (2017. április – október)

A Kisvárdai Kollégium volt az egyik leggyorsabban lezajló értékfeltáró kollégium, ugyanis a munkát 2017 áprilisában kezdték meg a kutatók a 23 településen, júliusban tértek vissza a térségbe, hogy elkészítsék a mélyinterjúkat, majd novemberben már be is mutatták a kötetet. Az erőltetett menet ellenére sikerült alaposan feltérképezni a területet. A kutatás legfőbb motorja Néző István helytörténész, könyvtáros volt, aki a szakmai vezetői feladatokat látta el. A Kisvárdai járást alaposan ismerte, így nem volt kihívás számára, hogy segítsen megtalálni azokat a helyi segítőköt, akik végig kísérték a kutatók munkáját. A technikai szervező a Népfőiskola részéről Hágén Ádám volt.

Az egész járás valóban ékszerdoboz Szabolcs-Szatmár-Bereg megyének, Kisvárdai pedig igazán méltó központja a környék községeinek. *„Kisvárdai lakosai másféle tényezőket raknak a mérleg pozitívumok serpenyőjébe, s ezek a városiasságot bizonyítják: kórház, színház, mozi, több szintű nevelési-oktatási intézményrendszer, gyógyfürdő, stadion, sportszálló, üzlethálózat, szolgáltatások, gyárak, üzemek, sok kulturális és szabadidős rendezvény, könyvtár, sportélet, közterek, parkok. Említhették volna a közigazgatási, államigazgatási szerveket és a járási*

bíróságot, múzeumot is, hiszen ezek is egy magasabb funkcióval rendelkező település jellemzői” (Nagy – Hágén, 2018). Kisvárdai fejlettsége azonban elszívó hatással van a környező kisebb településeken fellelhető munkaerőre. Éppen ezért a környék községei sokszor munkaerőhiánnyal küzdenek. A hiány létrejöttével elindult a migráció is. *„Az elvándorlás mellett egy ezzel ellenkező irányú folyamat is zajlik, bár kisebb mértékben: a betelepülés, bevándorlás. Ennek elsősorban a kárpátaljai magyarok és ruszinok az alanyai, de ukránok is megtalálhatóak közöttük”* (Csuha, 2017). A kárpátaljai magyarok joggal reménykednek a Kelet-Magyarország által nyújtott lehetőségekben. A kelet-magyarországiak külföldre, vagy csak nyugatabbra távozása számukra nyújt újabb munkalehetőségeket.

A kötetben megjelent tanulmányok között a nyelvjárásról, földrajzról, neves személyiségekről és gasztronómiai hagyományokról is olvashatunk. A tanulmányok közül fontos kiemelni a kisvárdai zsidóságról szóló írást. *„A megyében, így a Kisvárdai járásban is fontos szerepe volt az egykor itt élt zsidóságnak. Az általuk létrehozott szellemi, anyagi, tárgyi értékek lassan feledésbe merülnek, mivel maga a zsidóság egyetlen járásbeli lakóhelyen sem létezik közösségi szinten, s egyénin is elvéve. Így leginkább a keresztény lakosság emlékezete és az írott dokumentumok tudnak valamit továbbadni, megörökíteni az egykori zsidó múltból”*(Néző 2017). A szerző ismerteti a zsidó emlékeket mind a 23 kutatott, járási településen. A kutatásunk egyik fő bázisa éppen a Rétközi Múzeum volt, mely korábban zsinagógaként működött.

A munka során fontos volt látni a kelet-magyarországiak életét. Valóban az ország egyik legszegényebb térsége, mégis Kisvárdai a jó példa arra (akárcsak Nyíregyháza), hogyan tudja egy központi város fejlesztése és fejlődése magával húzni a térséget. Az egyes települések tekintetében pedig csak ismételni tudjuk a korábbi megállapításokat: egy jó községi vezető és élő közössége a kulcsa a sikeres működésnek és a magyar kultúra fennmaradásának.

Vasvár Kollégium (2017. május – szeptember)

A Vasvár Kollégium 2017 márciusában kezdte meg munkáját 39 résztvevővel. A 23 járási települést feltáró kutatás szakmai vezetője Gyöngyösi Zsuzsanna volt, aki már 28 éve a dr. Bendefy László Városi Könyvtár igazgatója. A munka technikai szervezője dr. Horváth Zsolt volt.

A kötet tanulmányokkal kezd, melyek főképp a környék hitéletével foglalkozik. Az útmenti keresztelőről a Nyugat-Bácska Kollégium című kötetbe is készült egy tanulmány (Zakar – Tari, 2016) ahol a szerzők sorra vették – a teljesség igénye nélkül – a Nyugat-Bácska területén fellelhető útmenti keresztelők. A vasvári kötetben egy hegyhátszentpéteri lakos ír a saját településén fellelhető keresztelőről. *„Az útmenti keresztelők [...] vallásos jelképek, amelyek nem az egyház liturgikus színhelyein állnak, hanem az utak mellett. Ezeket nem az egyház állította, hanem vallásos emberek, így tehát minden költségét is a magánszemély állta, mindazonáltal a pappal mindig felszenteltették”* (Bedics, 2018).

A kötet végén részletes elemzés olvasható minden településről. Általánosságban kiemelhető, hogy minden településen pozitívként említik a szép természeti környezetet. Valóban, rendkívüli előnye a vidéknek, hogy kitűnő természeti adottságokkal rendelkezik. Negatívként általában a Kelet-Közép-Európai általánosságokat említik: fiatalok elvándorlása, munkahelyek hiánya. Azonban sok település kitörési pontként tekint a turizmusra és vendéglátásra. Fontos előnye még a településeknek, hogy többségében kicsik, így az idelátogató hamar családi környezetben érezheti magát.

Alsó-Bodrogek Kollégium (2017. október – 2018. május)

A Felső-Bodrogek Kollégium párjaként indult kutatómunka az Alsó-Bodrogek 22 településén. A szakmai vezetői feladatokat Dr. Kasznár Attila, a Miskolci Egyetem docense látta el. Fontos megjegyezni, hogy ez a vidék Magyarország egyik legnehezebben helyzetben lévő térsége. A szakmai vezető már a bevezető tanulmányban javaslatot tesz arra, hogyan lehetne a térséget intenzíven fejleszteni. *„Hazánk ezen természeti és kulturális szempontokból oly fontos területe ugyanis egyike az Európai Unió legszegényebb régióinak, ez a tény pedig olyan versenyhelyzeti hátrányt jelent, amelynek a leküzdése csak és kizárólag központosított és célzott támogatási-fejlesztési rendszer kidolgozásával és véghezvitelével orvosolható. Az itt élők szinte egyöntetűen úgy vélik, hogy a versenyképessé tétel lényegi pontja volna a közlekedés fejlesztése, ugyanis az Alsó-Bodrogek magyarországi közúthálózatba csatolódása számos, lényegi hiányosságot mutat.”* (Kasznár, 2018).

A kötetben olvashatunk a Bodrogek honfoglaláskori emlékeiről is. Kétségtelen, hogy ezek a leletek is hozzájárultak a Bodrogek hírnevének öregbítéséhez. *„A Bodrogek hazánk egyik olyan része, ahol a múltunkról, magyarságunkról, őseink történetéről, a korabeli életmódról egyedülálló ismereteket szerezhetünk, melyek minden magyar ember számára kiemelten fontosak. [...] A honfoglaló magyarok a kora Árpád-koron át, a késő középkoron keresztül napjainkig benépesítették ezt a területet. A honfoglalás után tehát már az Árpád-korban a falvak egész láncolata alakulhatott ki itt.”* **Hiba! A hivatkozási forrás nem található.** A szerző több szakirodalom illusztrációi mellett saját fotóit is felhasználja, melyet a Karoson készített, az ott működő Honfoglalás kori Látogatóközpont munkatársaival.

Az értékekben rendkívül gazdag vidék méltatlanul nehéz helyzetben van. Azonban a beszámolókat áttekintve található az olvasó olyan települési modelleket, amelyek jópéldaként szolgálhatnak a többi község számára. Több önkormányzat is sikeresen használja a közmunkaprogram adta lehetőségeket. Nem egy kérdőíven olvashattuk: *ha a közmunka nem lenne, nem lenne semmi.* A helyi termékek előállítására és értékesítése szintén prioritás több települési vezető számára.

Ahhoz azonban, hogy a fenti előnyöket jobban kihasználhassák, infrastruktúrára van szükség. *„ [...] a kötetben szinte mindegyik településleírásban olvasható, mennyi problémát okoz a közlekedés. A nem megfelelő állapotú utak amellet, hogy az egyes személyek mindennapi életét megnehezítik, az ipar szereplőit is távol tartják a térségtől. Ez egy olyan feladat, aminek megoldása sokat lendítene a vidék életén”*

Az értéktáró munka összegzése

A belhoni értéktáró kollégiumokat azért is tartottam fontosnak kiemelni a többi értéktáró kutatás közül, mert specialitásuk éppen a jelenlegi országhatárainkon belüli jellegükben rejlik. Sokan gondolhatják, hogy a magyarság értékeinek feltárása határainkon túl hangsúlyosabb lehet, hiszen ott kisebbségben élnek a magyarok az egyes Kárpát-medencei országokban. Éppen a belhoni kutatások szervezése cáfolta rá erre az előítéletre, hiszen az volt a tapasztalatunk, hogy a jelenlegi határainkon belül élő magyarok ugyanolyan lendülettel és elhivatottsággal beszéltek saját értékeikről, mint határainkon túl élő nemzettestvéreink. Így a belhoni kutatások szervezésének is legalább akkora kulturális és identitás meghatározó hatása van, mint a határainkon túli értéktáró kollégiumoknak.

2021 őszen ismét négy új értékfeltáró kollégium indult a Lakiteleki Népfőiskola szervezésében. A Moson Kollégium Mosonmagyaróvár környékén indult el, a Nyírségi Bokortanyák Kollégiumának első része a Nyírtelekhez és Nagycserkeszhez tartozó bokortanyákon élőket hivatott felkeresni, a Karcag környéki települések értékeit a Nagykunság Kollégium fiataljai kutadják és a Pélyi Kollégium tagjai a dél-hevesi településekre látogatnak el.

A feltárt értékek megjelenítése XXI. századi új technológiákkal

Miután képet kaptunk a belhoni értékfeltáró kollégiumokról, érdemes kitekintenünk az infokommunikáció XXI. századi világába, hiszen ahhoz, hogy a feltárt értékek megismerhetővé, valamint „eladhatóvá” váljanak, elengedhetetlen a legújabb technológiák alkalmazása. A negyedik ipari forradalom és az infokommunikáció gyors fejlődése ösztönözte, hogy a turizmus is mihamarabb „okossá” váljon. Az „okossá” válás fogalmát itt úgy kell értelmezni, miszerint meglévő technológiákat szervezünk hálózattá úgy, hogy az a látogató számára a legnagyobb élményt tudja nyújtani. Ez a fogalom a turizmusban is szerepet kapott, ahol a különböző technológiák alkalmazása intelligens, mindenütt jelenlévő és gyorsan növekvő környezetet hoznak létre, amelyet elsősorban a marketing ágazat és a kormányzat által támogatott fejlesztések is ösztönöznek.

Az értékek megjelenítésére több eszköz is használható, rendelkezésre állnak már olyan technológiák, amelyekkel a különböző típusú értékeket megjeleníthetjük. Én az alábbiakban több technológiát kívánok röviden bemutatni, ezek közül azonban elsőként kiemelném a Holográfia technológiát, mint kiemelkedő magyar fejlesztést. Ehhez segítségemre volt Dobrányi Zsuzsanna, a cég projektvezetője, aki válaszolt feltett kérdéseimre.

Hologram – Holográfia

Gábor Dénes találmánya sokat fejlődött 1947 óta. Ma már elterjedt körben használnak holografikus megjelenítőket, hologramokat. A magyarok azóta is élen járnak e technológiában, ugyanis az utóbbi évtizedekben megjelent egy olyan vállalat Magyarországon, amely ötvözte a holografikát és a 3D megjelenítést. Balogh Tibor, a Holografika Kft. ügyvezetője így nyilatkozik a technológiáról: „[...] a valós 3D látványban (lásd: hologram) milliószor több információ van. Az összes olyan fénysugarat, ami egy természetes látványban ott lenne, visszavetítik oda, ahol az ember áll. Ezért tudok én mögé nézni egy tárgynak, térben körbejárhatom. Ahol vagyunk, annak függvényében teljesen mást látunk (Holografika 2021).

E technológiával fizikai kiállítóterekben tudunk megjeleníteni különböző tárgyakat, elemeket. Ebben az esetben a lehetőségek száma szinte végtelen, az idézett technológiával pedig mozgóképeket is tudunk ábrázolni valódi 3D megjelenítéssel. Fontos kiemelni, hogy a Holográfia szemüvegnélküli 3D display technológiát 2015-ben felvették a Magyar Ágazati Értéktárba.

A Szerző Dobrányi Zsuzsannával és Balogh Tiborral készített interjúját az alábbiakban olvashatják:

- *Hogyan fogalmazódott meg Önökben az innovatív vállalkozás ötlete?*

D.Zs.: Ez egy természetes folyamat volt. Tibor már az egyetem óta foglalkozott holográfiával, és ötletei megvalósítását csak egy saját technológiai vállalkozás keretében látta biztosítottnak.

- *Hogyan jutottak el a HoloVízio ötletéig?*

D. Zs.: Maga a szabadalmaztatott HoloVízio fénytér technológia Balogh Tibortól származik, akik sikeresen integrálta villamosmérnöki és holográfusi tudását, ezért már 1991-ben Gábor Dénes díjat kapott. Az alapötlet kis túlzással, mint az alapvető felismerések, találmányi gondolatok, pár másodperc alatt jött létre. A HoloVízio valójában egy egyszerűsített dinamikus hologram, amely vízszintesen tartalmazza az összes térbeli információt, azaz mindent, amire az előtte elsétáló nézőnek a térbeli látványhoz szüksége van, de nem tartalmazza azt az adatot, ami ehhez nem okvetlenül szükséges, pld. függőleges parallaxis. Én, Dobrányi Zsuzsa, villamosmérnöki/dokumentumfilm rendezői végzettséggel rendelkezem, és 2003 óta dolgozom a Holografikánál, értékesítéssel és projekt vezetéssel foglalkozom. Előtte 10 évig a Panasonic illetve Sony cégek magyarországi tv stúdiótechnikai igazgatója voltam.

- *Miben más ez a technológia, mint a korábbiak? Mi a működési elve?*

B.T.: Amit kiemelnék, hogy a holográfia területéről indulva mi mindent tudunk a 3D-ről. Már akkor is így volt, amikor még a világ sztereoszkópikus módon gondolkodott, ami mint tudjuk, nem 3D, hanem csak jobb és bal képből áll. Ezzel szemben a világ sokkal színesebb, egy 3D képben sokkal több információ van, mint egy ilyen képben. Ezen az alapötleten elindulva a tökéletes 3D megjelenítésre tettünk kísérletet, és olyan megjelenítőket szerettük volna megalkotni, amelyek pontosan úgy mutatják a valós világot és jeleneteket, ahogy azok kinéznek a saját állapotukban. A képernyőn keresztül be lehet nézni a tárgyak mögé, mindenki láthatja, bárhová odaállhatok és körbejárhatok, tehát teljes szabadságot és korlátlan 3D élményt adó rendszert akartunk kifejleszteni, és ez lett a HoloVízio rendszere.

- *Ez tulajdonképpen olyan, mint egy televízió?*

B.T.: Érdemes tudni, hogy mindig kell valami fizikai fénykibocsátó felület, adott esetben ez a képernyő, ahonnan a fény jön. A filmekben látott semmiben lebegő 3D inkább csak egy show-elem. Ahhoz, hogy tényleg 3D képet lássunk, ahhoz kell a fénykibocsátó felület. Tehát például egy monitoron jelenik meg a tárgy. Így működnek a hologramok is, ami egy üveglap, ami mögött vagy előtte, ott lebeg a tárgy. Szeretjük bosszantani a világot különböző trükkökkel és találmányokkal, tehát nekünk van egy képernyő nélküli HoloVízio rendszerünk, ami pont úgy néz ki, mint egy normális irodai tervezőkörnyezet, íróasztal, rajta egy monitor, csak nincs képernyője, hanem szabadon átnyúlhatunk rajta, és mégis ott van benne a kép. Nyilvánvalóan ebben megvan az a trükk, hogy a dizájn során megoldottuk, hogy valahonnan jöjjön a fény, de nem onnan, ahonnan a kívülállók gondolják. Az átlag felhasználó számára már készítettünk olyan monitort, amin át tud nyúlni, mégis ott van benne a kép. A hologramok olyanok, mint a jövő előfutárai, de csak fényképszerű állóképet mutatnak. A televízióhoz hasonlítva, ha egy HoloVízio-t teszünk a helyére, akkor annak is látszólag ugyanolyan képernyője van, csak az előtt ott lebeg a mozgó kép, szemüveg nélküli megoldással.

- *Milyen nehézségekbe ütköztek a tervezés, majd megvalósítás során?*

D.Zs.: A 3D képi megjelenítés százszor annyi információt tartalmaz, mint egy 2D kép, ezért ezeknek az adatoknak a feldolgozása, megjelenítése igen drága eljárás. A mi fejlesztésünk nemcsak szoftver, hanem hardware fejlesztés is, ez pedig szintén hosszadalmas és költséges folyamat, ráadásul az eredmények demonstrálása "élőben" az igazi, az online térben csak korlátozottan lehetséges. Mindez azt jelenti, hogy a fejlesztéshez/piacra vitelhez szükségünk lett volna jelentősebb tőkebefektetésre, de a mi régiókban a 2000-es években ennek infrastruktúrája nem vagy csak korlátozottan állt rendelkezésre. Ezért tőkeigényünket pályázatokból és egyedi eladásokból fedeztük, ami persze korlátozta a lehetőségeinket, behatárolta fejlődésünk sebességét és nagyságrendjét.

- *A 2012. évi XXX. törvény a magyar nemzeti értékekről és hungarikumokról létrehozta azt a jogi keretrendszert, aminek segítségével kategorizálhatóvá és osztályozhatóvá válhatnak a magyarság értékei. Mit gondol, hogyan lehetne egy-egy értéket ezzel a technológiával megjeleníteni? Ahhoz, hogy a látogató figyelmét lekösse a kiállítóter, fontos, hogy legyen történet. Van-e arra lehetőség a technológiánál, hogy interaktívva tegyék az értékek bemutatását? Például a Kassai-féle lovasíjász módszert hogyan jelenítenék meg? Használható-e oktató jelleggel a HoloVízio? Például megvalósulhat-e ezzel a technológiával valós idejű néptáncoktatás?*

D.Zs.: Tárgyak 3D modelljét meg tudjuk mutatni, a technológia képes az adott érték történetét, változását bemutatni 3D-ben. Például a Rubik kocka virtuális összerakását és szétszedését is lehetne

illusztrálni, akár interaktív módon is eszközökkel pld. joy-stick, esetleg gesztus vezérléssel. Ezeknek a modelleknek, 3D animációknak az elkészítése azonban jelentős munkabefektetést, együttműködést igényel 3D grafikusokkal, szoftver tervezőkkel. Lovasíjászat, tánc bemutatása elsősorban 3D animációk segítségével lenne lehetséges. Élő kép megjelenítéséhez mélységi térképeket kellene felhasználni vagy nagyon sok kamera több szemszögből felvett képét kellene összeintegrálni, ami még kísérleti stádiumban van világszerte.

- *Az építészet és az épített örökség védelme során alkalmazható-e a technológia például arra, hogy valaki megvizsgálja: egy majdan felépülő ház látványterve illeni fog-e az adott település utcaképebe? Kombinálható-e e technológiával egy valós mozgókép és egy háromdimenziós terv?*

D.Zs.: 3D építészeti alkalmazásokat már teszteltünk a technológiával, azonban figyelemmel kell lenni arra, hogy a mélységélesség nem végtelen, elsősorban adott térfogatban megjeleníthető 3D épület modellekben érdemes gondolkodni.

- *Egy-egy ilyen érték megjelenítése, vagy valamilyen esemény bemutatása milyen előképzettséget igényel? Laikusok is tudják kezelni a HoloVíziót?*

D.Zs.: A készülék kezelése, meglévő modelljeink, 3D animációink bemutatása laikusok által is megtanulható. Új 3D demók, animációk elkészítéséhez és a rendszerhez illesztéséhez azonban mindenképp számítógépes szakemberre van szükség.

- *Mennyi időt vesz igénybe egy, a magyar értékekkel kapcsolatos esemény HoloVízió történető megvalósítása?*

D.Zs.: Ez azon is múlik, hogy a felhasználó milyen bonyolultságú 3D tartalomra gondol. Ahogy mondtam, tárgyak, logók modelljeinek forgatása, kicsinyítése, nagyítása az egyszerűbb feladatok közé tartozik. 3D animációk sok nézetből való kirenderelése a holografikus képernyőre alkalmas formátumban a bonyolultabbak és költségesebbek közé tartozik. Gyakorlatilag olyan, mint egy komolyabb költségvetésű, fotorealisztikus 3D animációs film elkészítése.

A közmédia Mindenki Akadémiája című műsorának 2017. július 31-i adásában Balogh Tibor részletesen bemutatja a HoloVíziót (HoloVízió 2017).

Háromdimenziós megjelenítés

A háromdimenziós megjelenítés nem újkeletű technológia, azonban éppen a koronavírus járvány volt az, amelyik felszínre hozta annak fontosságát. Egy-egy ilyen ábrázolásnál alapvetően bejárható tereket jelenítenek meg, amit a szemlélő bejárhat a számítógép monitorja, vagy a televízió előtt ülve. Jellemzően ilyen megjelenítést alkalmaznak múzeumok, melyek így ábrázolják tárlataikat. E technológiát főképp olyan értékek megjelenítésénél lehet alkalmazni, ahol egy tárlatot, vagy tájat, épületet kívánunk bemutatni. Akár a helyi, megyei, nemzeti értéktárak, akár az értékfeltáró kollégiumok során feltárt ilyen jellegű értékek ebben a formában megjeleníthetők.

VR-technológia

Ez a megjelenítési forma annyiban tér el a háromdimenziós megjelenítéstől, hogy itt már speciális eszközöket (szemüveg, kesztyű) kell viselnie a felhasználónak az élményhez. Az eszközök segítségével egy virtuális, szimulált világba csöppen, ahol háromdimenzióban megjelenített elemeket lát maga körül. Ebben az esetben a felhasználó már nem csupán passzív szemlélő, hanem aktív szereplője is lehet a szimulált cselekménynek. Ez a technológia az értékek szempontjából sokkal széleskörűbb megjelenítési lehetőséget biztosít, itt a felhasználót interakcióra lehet készíteni. Ezekre jó példa lehet virtuálisan egy ló megpatkolása, vagy Tokaji Aszú készítése. Ezzel olyan élményt tudunk nyújtani, akár felnőttek, akár gyerekek számára,

amelyekkel a megjelenített, vagy létrehozott értékek sokkal közelebb kerülnek hozzájuk. Ennek a technológiának az alkalmazási lehetőségéről jelen tanulmánykötet következő fejezetében ír részletesen Tózsza István (2021).

Összefoglaló – értékmegjelenítés a XXI. században

Az elmúlt évek technológiai fejlesztései nemcsak a mindennapi életünk minőségének javulására gyakoroltak katalizáló hatást, hanem a környezetünkkel való interakciókra is, legyen az munkahelyi, szociális vagy oktatási jellegű. Az olyan új technológiák és kapcsolódási módok megjelenése, mint például az 5G stb. előtérbe helyezte az „intelligens városok” kifejezést, amely szorosan kapcsolódik az értékek megjelenítéséhez az intelligens turizmus területén.

Összefoglalva megállapítható, hogy az újszerű technológiai lehetőségekről szóló elméleti diskurzus a tudományban és a gyakorlatban egyaránt bőséges irodalommal rendelkezik. A legtöbb kutatás rámutat arra, hogy pozitív kapcsolat van az újszerű megjelenítési technológiák használata és a hagyományos tanulási technikák között. Az értékek megjelenítése is beillik ebbe a sorba, ugyanis ezzel is sok új információt kaphat a szemlélő a minket körülvevő kulturális környezetről.

Az oktatás mellett nagyon fontos megemlíteni az interaktív képalkotó technológiák iránti különös érdeklődést, amelyet a turisztikai ágazat mutat. Éppen ez az az ágazat, amely hasznosítani tudja az értékfeltárás során felszínre került helyi értékeket. Ezzel is hozzájárulhat az értékek „értékesítéséhez”. A fenti leírások és maga az interjú is előrevetíti azt, hogy ezek a technológiák komoly anyagi befektetést igényelnek. Fontos azonban leszögezni, hogy itt nem csupán kiállítóterekről van szó, hanem olyan interaktív környezetről, ami képes lekötni a mai nemzedék figyelmét is. E technológiákkal oktató és nevelő céllal tudnak megjelenni azok a termékek, tevékenységek, amelyekre méltán lehetnek büszkéek a magyarok.

Források

- Bedics Károly (2018): Hegyhátszentpéteri keresztek. *In* Gyöngyösi Zsuzsanna és dr. Horváth Zsolt szerk.: Vasvár Kollégium. 25p. Lakitelek: Antológia Kiadó és Nyomda Kft.
- Csuha Alexandra (2017): Zsidó élet a Kisvárdai járásban. *In* Néző István – Hágén Ádám szerk.: Kisvárdai Kollégium. 285p. Lakitelek: Antológia Kiadó és Nyomda Kft.
- Hegedűs Anita (2017): Népeesség a kutatással érintett településeken. *In* Mészáros Márta és Lenkei Róbert szerk.: Kunság I. Kollégium. 266p. Lakitelek: Antológia Kiadó és Nyomda Kft
- Holografika (2021) Bemutakozik Holografika Kft.
<https://www.youtube.com/watch?v=G9ye8Q4A2dI>
- Holovízió (2014) <https://www.youtube.com/watch?v=zIIQqnBhQNK>
- Kárpáti Árpád – Lezsák Sándor – Závogyán Magdolna szerk. (2017): Mérföldkö II. – A Nemzeti Művelődési Intézetéről és a lakiteleki Népfőiskoláról. Népfőiskolai Füzetek 26. 23p. Lakitelek: Antológia Kiadó és Nyomda Kft
- Kasznár Attila (2018): Az Alsó-Bodroglaköz tegnap, ma és holnap. *In* Kasznár Attila – Nagy Dóra – Hágén Ádám szerk.: Alsó-Bodroglaköz Kollégium. 16-17p. Lakitelek: Antológia Kiadó és Nyomda Kft.
- Mészáros Márta (2017): Bevezetés a Kunság I. Kollégium településeinek múltjába és jelenébe. *In* Mészáros Márta és Lenkei Róbert szerk.: Kunság I. Kollégium. 11p. Lakitelek: Antológia Kiadó és Nyomda Kft.
- Nagy Dóra – Hágén Ádám (2018): Népeesség és identitás az Alsó-Bodroglaközben. *In* Kasznár Attila – Nagy Dóra – Hágén Ádám szerk.: Alsó-Bodroglaköz Kollégium. 261p. Lakitelek: Antológia Kiadó és Nyomda Kft.

- Néző István (2017): Messze jövővel komolyan vess össze jelenkort... – Múlt jelen és jövő a Kisvárdai járásban *In* Néző István – Hágen Ádám szerk.: Kisvárdai Kollégium. 18p. Lakitelek: Antológia Kiadó és Nyomda Kft.
- Siskáné Szilasi Beáta (2018): A Bodrogköz honfoglalás kori emlékei. *In*: Kasznár Attila – Nagy Dóra – Hágen Ádám szerk.: Alsó-Bodrogköz Kollégium. 263-265p. Lakitelek: Antológia Kiadó és Nyomda Kft.
- Tózsai István (2021) Magyarságtudat, magyar identitás a Metaverzumban – a jövő értékmegőrzési módszerei – Magyar Településmarketing és Gazdaságföldrajz Műhely 1. – NJE, Kecskemét.
- Zakar Péter – Tari András Mihály (2016): Kisebb szakrális emlékek a Nyugat-Bácskában. *In* Dr. Silling István – Hágen Ádám szerk.: Nyugat-Bácska Kollégium. 291-301p. Lakitelek: Antológia Kiadó és Nyomda Kft.